

سام ت. ولر
روزنامه‌نگار مقیم شیکاگو،
خبرنگار پابلیشرز ویکلی.

پروژه گوتنبرگ

مایکل هارت که از حدود سی سال قبل مشغول گسترش یک کتابخانه مجازی روی اینترنت است، از تمدید و تقویت کنی‌رایت در امریکا ناخشنود است.

مایکل هارت دانشجوی دانشگاه ایلینویز، وقتی که اجازه دسترسی به اینترنت را پیدا کرد با خود اندیشید که با این هدیه چه می‌تواند بکند. او پس از یک ساعت تفکر، بیانیه استقلال امریکا را تایپ کرد و برای سایر مشترکان شبکه ارسال کرد. چنین بود که پروژه گوتنبرگ تولد یافت.

این اتفاق مربوط به سال ۱۹۷۱ است که فقط ۲۳ رایانه که حافظه آنها بسیار کوچک‌تر از رایانه‌های امروزی بود، به شبکه (net) متصل بودند. هارت معتقد بود که بزرگ‌ترین حسن شبکه، امکان ذخیره سازی اسناد در آن و بازیافت این اسناد در زمان دلخواه است. وی سپس پروژه‌اش را با قانون اساسی امریکا، کتاب مقدس و آثار شکسپیر ادامه داد و بالاخره به سراغ آثار ادبی مردمی مانند آلیس در سرزمین عجایب رفت. امروز ۱۶۰ میلیون رایانه متصل به اینترنت می‌توانند امکان دسترسی رایگان به کتابخانه مجازی هارت را فراهم کنند که اخیراً دو هزارمین کتابش را که دن کیشوت اثر سر وانتس (به اسپانیایی) است، دریافت کرده است. بیشتر کتاب‌های این کتابخانه به زبان انگلیسی است، اما آثاری به زبان‌های فرانسه، ایتالیایی و لاتین نیز در آن یافت می‌شود.

هم آرمان‌گرا هم سودجو

هر چند هارت می‌گوید هرگز کتاب‌های راهنمای استفاده از رایانه را نخوانده است، اما بی تردید وی فرزند خلف عصر رایانه است. وی که پدرش ریاضیدان بود و مادرش آثار شکسپیر را تدریس می‌کرد، اینک به نحوی گوشه گیرانه در شهر اوربانا در ایالت ایلینویز زندگی می‌کند و غالب ارتباط هایش را بوسیله پست الکترونیک صورت می‌دهد. هارت اذعان می‌کند: "من این پروژه را به خاطر آن راه انداختم که هم آرمان‌گرا هستم و هم سودجو."

جیم کوکز که ستون رایانه را در روزنامه شیکاگو تریبون می‌نویسد، می‌گوید: "مایکل هارت باید به اندازه بیل گیتس مشهور باشد." اما هارت که نخستین کسی بوده که آثار کلاسیک را روی شبکه قرار داده است، هیچ گونه سود سادی از این کار نبرده است. پروژه گوتنبرگ که با هدف غیر انتفاعی آغاز شده، تمام هزینه‌اش را از طریق دریافت اعانات تأمین می‌کند. شرکت‌هایی چون اپل، هولت پاکارد، ای بی ام و مایکروسافت تاکنون کمک‌هایی را به صورت نقدی و اسکنرهای پیشرفته به پروژه داده‌اند.

هارت می‌گوید: "ما هیچ گونه بودجه‌ای نداریم." پروژه به طور متوسط سالانه ۳۶ عنوان کتاب را روی شبکه می‌برد و به فعالیت حدود هزار داوطلب متکی است. هیچ هیتی برای گزینش کتاب‌ها وجود ندارد و داوطلب‌ها می‌توانند کتاب‌های مورد علاقه شان را روی سایت ببرند. یگانه شرط آن است که کتاب وارد عرصه اموال عمومی شده

مایکل هارت، بنیانگذار پروژه گوتنبرگ

منتشر کرده است. او می‌گوید: "این کتاب‌ها جزو اموال عمومی اند و وجود آنها در اینترنت به فروش ما آسیبی نمی‌رساند." والتر لیبینکات، رئیس انتشارات دانشگاه پرینستون از این هم فراتر رفته و می‌گوید: "اگر متن کامل همه کتاب‌هایی را که منتشر می‌کنیم هم روی اینترنت بگذاریم، به فروش صدمه‌ای نمی‌خورد. من گمان نمی‌کنم خیلی از مردم به مطالعه روی اینترنت علاقه‌مند باشند. تازه چه کسی حال آن را دارد که بنشیند و صدها صفحه کتاب را از روی اینترنت چاپ کند؟"

با این وصف، مایکل هارت، آینده‌ای درخشان برای کتاب‌های الکترونیکی پیش بینی می‌کند: "کمتر کسی ۲۰۰۰ جلد کتاب در کتابخانه خانهاش دارد. اما امروز می‌توان این تعداد کتاب را به رایگان روی دیسک نگاهداری و استفاده کرد." اما هارت پیش بینی می‌کند که دوره زمانی کمی رایت بازهم در آینده افزایش خواهد یافت. وی می‌گوید: "اگر عصر اطلاعات واقعاً همین است. من می‌خواهم بپرسم: عصر اطلاعات برای چه کسی؟"

باشد، یعنی جزو کتب باشد که پیش از سال ۱۹۲۳ منتشر شده‌اند. داوطلبان پس از دیجیتالی کردن کتاب مورد نظرشان، آن را برای هارت ارسال می‌کنند.

اما شیوه هارت مورد تأیید همگان نیست. بانیان پروژه "بایگانی متن آکسفورد" کتابخانه‌ای مجازی شامل ۲۵۰۰ عنوان کتاب به وجود آورده‌اند که ویژه دانشگاهیان است. همین طور غنی سازی متن‌های خام با استفاده از حاشیه نویسی اهمیت بسیاری دارد. این صحبت‌ها به جهان مایکل هارت راهی ندارد، چرا که او اندیشه‌ای دیگر در سر دارد: قرار دادن ادبیات جهانی در دسترس همگان و جنگیدن با قانون کمی رایت. دوره زمانی کمی رایت در امریکا از ۱۹۷۱ تا کنون دوبار افزایش یافته که این امر منجر به "حذف دو میلیون کتاب از فهرست احتمالی" هارت شده است. برخی ناشران هارت را به دیجیتالی کردن کتاب‌های تحت کمی رایت متهم و وی را به تعقیب قضایی تهدید کرده‌اند.

البته ناشران زیادی هم هستند که پروژه گوتنبرگ را تهدیدی برای کارشان نمی‌دانند. نیکولاس ویر - ویلیام، رئیس انتشارات دانشگاه نورث وسترن، اخیراً مجموعه آثار هرمان ملویل را که در سایت گوتنبرگ هم موجود است،